

Практичний семінар для співробітників НБУ

МСБО 39: «Фінансові інструменти: визнання та оцінка»

CFRR»»

**Centre for Financial
Reporting Reform**

STAREP

Strengthening Auditing and Reporting in
the Countries of the Eastern Partnership

STAREP is supported with funding provided in part by
European Union, Austria's Federal Ministry of Finance,
Austrian Development Cooperation, Luxembourg's Ministry of
Finance, SECO - State Secretariat for Economic Affairs

Жильбер Желар

Консультант,
колишній член РМСБО

16 листопада 2015 р.

Загальний огляд МСБО 39

- » Визнання та оцінка фінансових активів і фінансових зобов'язань, визначення яких наведено в МСБО 32.
- » ПЕРВІСНЕ ВИЗНАННЯ, коли суб'єкт господарювання стає стороною контрактних положень інструмента.
- » Класифікація інструментів на різні категорії, що призводить до різних ПОДАЛЬШИХ ОЦІНОК, в основному, за амортизованою собівартістю або справедливою вартістю. Спеціальні правила для вбудованих похідних інструментів та інструментів хеджування.

Тлумачення/винятки зі сфери застосування

» Відповідні Тлумачення:

- » КТМФЗ 16 «Хеджування чистих інвестицій в закордонну господарську одиницю»
- » КТМФЗ 12 «Послуги за угодами про концесію»
- » КТМФЗ 9 «Переоцінка вбудованих похідних інструментів»
- » Винятки зі сфери застосування: такі самі як у МСБО 32

Уточнення сфери застосування МСБО 39

- » **ОРЕНДА:** МСБО 39 можна застосовувати до дебіторської та кредиторської заборгованості за орендою щодо припинення визнання та зменшення корисності, а також до вбудованих похідних інструментів.
- » **ФІНАНСОВІ ГАРАНТІЇ:** застосовується МСБО 39, якщо не вибирають застосування МСФЗ 4 («Страхові контракти») за обмежених обставин
- » **ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ЗА ПОЗИКАМИ:** як правило, не входять до сфери застосування, якщо їх не можна погасити на нетто-основі грошовими коштами, якщо не існує вибору щодо справедливої вартості з відображенням результату переоцінки як прибутку або збитку, відсутня минула практика негайного продажу. Зобов'язання надати позику за ставкою відсотку нижче ринкової визнається первісно за справедливою вартістю (СВ), у подальшому згідно з МСБО 37

Уточнення сфери застосування МСБО 39 (продовження)

- » **КОНТРАКТИ НА ПРИДБАННЯ ЧИ ПРОДАЖ НЕФІНАНСОВИХ СТАТЕЙ:** входять до сфери застосування, якщо їх можна погашати грошовими коштами на нетто-основі чи іншим фінансовим активом та вони не утримуються з метою задоволення вимог суб'єкта господарювання до придбання, продажу або застосування.
- » **Ситуації погашення на нетто-основі:**
  - » (1) контракт дозволяє будь-якій стороні погасити його на нетто-основі;
  - » (2) минула практика погашення на нетто-основі;
  - » (3) нефінансова стаття легко конвертується в грошові кошти.
- » **ПОГОДНІ ПОХІДНІ ІНСТРУМЕНТИ:** входять до сфери застосування, якщо на них не поширюється сфера застосування МСФЗ 4 («Страхові контракти»)

Приклади фінансових інструментів

- » Грошові кошти; депозити до запитання та строкові депозити; комерційні папери; рахунки, векселі та дебіторська та кредиторська заборгованість за позиками.
- » Боргові та дольові цінні папери (як для утримувача, так й емітента)
- » Забезпечені активами цінні папери: облігації, забезпечені іпотечним покриттям, сек'юритизовані пакети дебіторської заборгованості.
- » Похідні інструменти: фінансові інструменти, справедлива вартість яких змінюється у відповідь на зміни основної змінної, такої як ставка відсотка, ціна чи індекс товарів або цінних паперів.

Приклади похідних інструментів

- » Форвардні контракти; ф'ючерсні контракти; відсоткові свопи та угоди про форвардну відсоткову ставку
- » Опціони: контракти, які надають право покупцю, але не зобов'язання, придбати (опціон "кол") або продати (опціон "пут") визначену кількість певних ФІ, товару чи іноземної валюти за визначеною ціною, протягом визначеного періоду часу. Покупець опціону платить премію продавцю (продавцю опціону).

Вбудовані похідні інструменти

- » Деякі контракти, які не є ФІ, можуть мати вбудовані в них ФІ
- » Приклад: контракт на придбання товарів за фіксованою ціною з поставкою на майбутню дату має вбудований в нього похідний інструмент, який індексується відповідно до ціни товару
- » Вбудований похідний інструмент, хоч і в рамках контракту, є подібним до окремого похідного інструмента. Якщо вбудований похідний інструмент НЕ Є ТІСНО ПОВ'ЯЗАНИМ з основним контрактом, його слід відокремлювати та обліковувати як похідний інструмент. Основний контракт обліковується згідно з відповідним стандартом (Додаток А МСБО 39)

Чотири категорії

» Класифікація фінансових активів:

- » фінансові активи за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки в прибутку чи збитку;
- » наявні для продажу фінансові активи;
- » позики та дебіторська заборгованість;
- » утримувані до погашення інвестиції.

Вбудовані похідні інструменти (продовження)

- » Приклади вбудованих похідних інструментів, які не є тісно пов'язаними з основним контрактом.
- » Опціон на конвертування власного капіталу в борговий інструмент, який можна конвертувати в звичайні акції (для утримувача); платежі відсотка та основної суми індексуються стосовно ціни товарів в основних контрактах на борговий інструмент.....
- » Якщо МСБО 39 вимагає відокремлення, але суб'єкт господарювання не може окремо оцінити похідний інструмент, весь контракт оцінюється за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки в прибутку чи збитку.

Фінансові активи за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки в прибутку чи збитку

- » Дві підкатегорії: «призначені при первісному визнанні» та «утримувані для торгівлі».
- » Підкатегорія «утримувані для торгівлі» охоплює всі похідні інструменти (за винятком призначених інструментами хеджування) та фінансові активи, утримувані з метою продажу в короткостроковому періоді або для яких існує приклад отримання короткострокового прибутку.

Наявні для продажу фінансові активи

- » Наявні для продажу: непохідні інструмент ФІ, призначені при первісному визнанні або будь-який інший інструмент, не класифікований як «позики та дебіторська заборгованість», «утримуваний до погашення» або за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки в прибутку чи збитку.
- » Оцінюються за справедливою вартістю, прибутки та збитки визнаються в іншому сукупному прибутку (ІСП).
Перекласифіковуються з власного капіталу в прибуток чи збиток при припиненні визнання або зменшенні корисності.
- » Значне чи тривале зменшення справедливої вартості інвестиції в інструмент власного капіталу є свідченням зменшення корисності.

Позики та дебіторська заборгованість

- » Непохідні фінансові активи з фіксованим платежем або платежем, який можна визначити, не мають котирування на активному ринку. (Крім утримуваних для торгівлі або призначених за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки в прибутку чи збитку або наявних для продажу.)
- » Оцінюються за амортизованою собівартістю із застосуванням методу ефективного відсотка.

Утримувані до погашення інвестиції

- » Непохідні фінансові активи з фіксованим платежем або платежем, який можна визначити, що їх суб'єкт господарювання має намір і спроможність утримувати до погашення.
- » Боргові інструменти (облігації) відносять до цієї категорії, оскільки вони мають дату погашення (на відміну від акцій).
- » «Невідповідність»: якщо суб'єкт господарювання продає утримувані до погашення інструменти до строку погашення за значну суму і продаж не зумовлений окремою подією поза межами його контролю, всі утримувані до погашення інвестиції перекласифікуються як наявні для продажу протягом поточного року та двох наступних років.
- » Утримувані до погашення інвестиції оцінюються за амортизованою собівартістю із застосуванням методу ефективного відсотка.

Класифікація фінансових зобов'язань

» 2 класи:

- » За справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки в прибутку чи збитку: застосовується до зобов'язань, призначених при первісному визнанні, і до зобов'язань, утримуваних для торгівлі (наприклад, зобов'язання за цінними паперами, позиченими «у короткому продажі», які слід пізніше повернути).
- » Усі інші фінансові зобов'язання, оцінені за амортизованою собівартістю із застосуванням методу ефективного відсотка.

Первісне визнання та оцінка

- » Визнання, коли суб'єкт господарювання стає стороною контракту. Вибір облікової політики, за категорією, між датою операції та датою розрахунку.
- » Первісно ФА та ФЗ оцінюють за справедливою вартістю (включаючи витрати на операції з активами та зобов'язаннями, які не оцінюються за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки в прибутку чи збитку)

Подальша оцінка

- » Позики та дебіторська заборгованість, утримувані до погашення і непохідні фінансові зобов'язання: за амортизованою собівартістю
- » Інструменти власного капіталу, щодо яких немає достовірної оцінки за справедливою вартістю: за собівартістю
- » Інструменти, призначені у відносинах хеджування, оцінюються за спеціальними правилами
- » Усі інші інструменти: за справедливою вартістю.

Вибір справедливої вартості

» При первісному визнанні, вибір облікової політики дозволяє призначати інструмент за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки в прибутку чи збитку, якщо це виключає або зменшує неузгодженість обліку, або якщо група фінансових інструментів управляється та оцінюється на основі справедливої вартості, й інформація про групу надається провідному управлінському персоналові. Не можна здійснювати перекласифікацію з цієї категорії, за деякими винятками.

Амортизована собівартість

» Амортизована собівартість обчислюється із застосуванням методу ефективного відсотка. Ефективна ставка відсотка – це ставка, яка точно дисконтує попередньо оцінені майбутні грошові потоки протягом очікуваного строку дії фінансового інструмента до його чистої балансової вартості

Зменшення корисності фінансових активів

- » Зменшення корисності визнається, тільки якщо є об'єктивне свідчення подій, що відбулися після первісного визнання.
- » Активи, щодо яких немає свідчення індивідуального зменшення корисності, включають до групи подібних активів і перевіряють групу на зменшення корисності.
- » Зменшення корисності можна сторнувати з визнанням результату в прибутку чи збитку, за винятком наявних для продажу інструментів власного капіталу.

Стислий виклад подальшої оцінки - фінансові активи

Категорія – ЩО	Подальша оцінка – ЯКА ВАРТІСТЬ	Прибутки та збитки – ДЕ
Фінансові активи за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки в прибутку чи збитку	Справедлива вартість	Прибуток або збиток
Утримувані до погашення фінансові інвестиції	Амортизована собівартість із застосуванням методу ефективного відсотка	Прибуток або збиток
Позики та дебіторська заборгованість		прибуток або збиток
Наявні для продажу фінансові інвестиції, за винятком наведеного нижче	Справедлива вартість	інший сукупний прибуток (за винятком зменшення корисності та прибутку/збитку від іноземної валюти)
інвестиції в інструменти власного капіталу без достовірної оцінки за справедливою вартістю та пов'язані з ними похідні інструменти	Собівартість	Зменшення корисності визнається в прибутку або збитку
Фінансові активи призначені об'єктами хеджування	див. "Облік хеджування"	див. "Облік хеджування"
Похідні фінансові активи	Справедлива вартість	Прибуток або збиток

Стислий виклад подальшої оцінки – фінансові зобов'язання

Категорія – Що	Подальша оцінка – ЯКА ВАРТІСТЬ	Прибутки та збитки – ДЕ
Фінансові зобов'язання за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки в прибутку чи збитку	Справедлива вартість	Прибуток або збиток
Інші фінансові зобов'язання	Амортизована собівартість із застосуванням методу ефективного відсотка	Прибуток або збиток
Фінансові зобов'язання, призначені об'єктами хеджування	див. "Облік хеджування"	див. "Облік хеджування"
Похідні фінансові зобов'язання	Справедлива вартість	Прибуток або збиток
Фінансові зобов'язання, які виникають під час передачі фінансового активу і не відповідають вимогам для припинення визнання або обліковуються із застосуванням підходу подальшої участі	Оцінюються відповідно до конкретних положень МСБО 39, які стосуються передач / подальшої участі	Прибуток або збиток

Припинення визнання фінансового активу

- » Припинення визнання може стосуватися активу в цілому, конкретно ідентифікованих грошових потоків або повністю пропорційних часток грошових потоків.
- » Потім перевіряють, чи був актив переданий, та якщо був переданий, чи відповідає він критеріям для припинення визнання.
- » Здійснення цього передбачає оцінку ризиків і винагород, контролю та подальшої участі
- » Див. «Дерево прийняття рішень» у КЗаст36.

Облік хеджування

- » Облік хеджування – необов'язковий підхід. Суб'єкт господарювання може хеджувати, не застосовуючи спеціальних положень про облік хеджування.
- » Відносини хеджування існують після призначення та документування відносин між інструментом хеджування та об'єктом хеджування.
- » Об'єкт хеджування – це інструмент, що піддає суб'єкта господарювання ризику змін СВ або майбутніх грошових потоків і призначається як такий, що хеджується.
- » Очікується, що СВ інструмента хеджування або грошові потоки від нього згортатимуться із змінами об'єкта хеджування.

Облік хеджування (продовження)

- » Усі похідні інструменти із зовнішнім контрагентом можуть бути інструментами хеджування
- » Інструментами хеджування можуть бути:
  - » визнані активи, зобов'язання або тверді угоди чи високоймовірні операції, або чисті інвестиції в закордонну господарську одиницю;
  - » утримувані до погашення інвестиції для валютного чи кредитного ризику;
  - » частина грошових потоків чи справедлива вартість фінансового інструмента;
  - » нефінансова стаття для валютного ризику.

Облік хеджування (продовження)

- » ЕФЕКТИВНІСТЬ можна оцінювати перспективно та ретроспективно.
- » Ефективність має бути в межах діапазону від 80% до 125%
- » Усю неефективність слід негайно визнавати в прибутку чи збитку
- » КАТЕГОРІЇ ХЕДЖУВАННЯ: хеджування справедливої вартості, хеджування грошових потоків, хеджування чистих інвестицій в закордонну господарську одиницю.
- » Хеджування валютного ризику в твердій угоді можна вважати хеджуванням СВ або хеджуванням грошових потоків.
- » Облік хеджування припиняється, якщо інструмент хеджування продають або закінчується строк його дії, якщо більше не виконуються критерії, якщо більше не очікується, що прогнозована операція відбудеться.

Механізми хеджування

- » ХЕДЖУВАННЯ СПРАВЕДЛИВОЇ ВАРТОСТІ: прибуток або збиток від СВ інструмента хеджування визнається в прибутку чи збитку; сума об'єкта хеджування коригується на таку саму суму та визнається в прибутку чи збитку
- » ХЕДЖУВАННЯ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ: прибуток або збиток за інструментом хеджування визнається в ІСП або власному капіталі та перекласифіковується з власного капіталу в прибуток або збиток того самого періоду, що й прибуток або збиток за інструментом хеджування.
- » Особливі положення застосовуються до так званого макрохеджування.

Контрольні запитання з МСБО 39

» Що таке МСБО 39:

1. «Фінансові інструменти: визнання та оцінка»
2. Складання фінансової звітності
3. Облік амортизації
4. Звіт про рух грошових коштів